

Basarabia și „teritoriul canonic rusesc” sau „conflictul” mitropoliilor

■ IRINA DERCACI SERCĂU

[West University of Timișoara]

Abstract

The paradox of the coexistence of two canonical Metropolitan Churches in Bessarabia (Moldovan Metropolitan Church – subordinated to the Moscow Patriarchate and Metropolitan Church of Bessarabia – under the canonical jurisdiction of the Romanian Patriarchate) is assumed as a phenomenon related to the political area. Therefore, it is interesting to understand to what extent the church as an institution is influenced by the politics in Bessarabia, and to what extent the theological discourse is affected by the ideology, as well as whether the church in Bessarabia is or may become involved in the legitimising of the authority, as it occurs in Russia, where the church has an important role beside the power. Based on the analysis of official discourses of representatives of the involved institutions and other relevant documents stating the cultural and religious elites opinion, the study aims to analyse and interpret the legitimizing formulas and the impact of this split on the church and on the elite.

Keywords

Moldovan Metropolitan Church; Metropolitan Church of Bessarabia; Moscow Patriarchate; Romanian Patriarchate; legitimacy; cultural elite; religious elite

De cele mai multe ori pozițiile Bisericilor Ortodoxe sunt asociate statelor pe care le reprezintă și reflectă realitățile politice. În Basarabia s-a manifestat influența a două entități naționale distincte – prin bisericile ortodoxe naționale ale acestora. Suprapunerea politicilor bisericilor peste interesele naționale este greu de contestat. Interesant este însă modul în care sunt suprapuse structurile ecleziale ale celor două Patriarhii (Patriarhia Rusă și Patriarhia Română) în Republica Moldova, formula de coabitare a acestor două mitropolii, a clerului etc. În Basarabia, regiune în care există două mitropolii canonice subordonate unor patriarhii ce reprezintă etnii distincte, semiotica geopolitică este deosebit de complexă. Pentru înțelegerea realităților acestui context, este important de stabilit ce anume legitimează sau determină identificarea cu una din cele două mitropolii – ambele având aceeași apartenență religioasă – și dacă asocierea se produce în funcție de opțiunile politice sau de tradiție (și ea modelată de politic). Datorită valorilor culturale, apartenenței și, respectiv, ritualurilor religioase comune, corespondențele și mai ales solidaritățile se manifestă însă în mod distinct. „Conflictul” dintre cele două mitropolii are o dimensiune istorică, a cunoscut variate configurații, în funcție de contextele concrete politice, respectiv administrative.

Biserica ortodoxă română devine autocefală din 1885, deși și până atunci a avut parte de o anumită autocefalie față de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. După Unirea din 1918 și transformările administrative ce i-au succedat, se produc o serie de modificări și în ceea ce privește organizarea administrativ-teritorială a Bisericii Ortodoxe Române: Patriarhia Română a fost înființată în 1925, având sub jurisdicția sa și Biserica Ortodoxă din Basarabia. Astfel, după perioada de apartenență la Imperiul Țarist – 1812-1918 – în Basarabia s-a restabilit legătura canonică cu Biserica Ortodoxă Română, iar în 1928, pentru că elita clericală din Basarabia s-a opus solicitării ca Biserica din Basarabia să reintre sub ascultarea canonică a Mitropoliei Moldovei, Arhiepiscopia Chișinăului a fost ridicată la rangul de Mitropolie. După mutațiile care s-au produs în întreaga regiune în perioada sovietică (odată cu secularizarea care a atins toate produsele și manifestările culturale), Mitropolia Basarabiei a fost desființată. Respectiv, în perioada sovietică biserica de la Chișinău își pierde statutul de Mitropolie, redevine arhiepiscopie (subordonată Patriarhiei Ruse), iar acțiunile întreprinse împotriva bisericilor din întreg spațiu sovietic au fost deosebit de aspre în această regiune. Mai târziu, odată cu dezmembrarea Uniunii Sovietice, în Basarabia au fost exprimate și vehiculate discursuri ce vizau desprinderea canonică de Patriarhia Moscovei.

În 1992, Mitropolia Basarabiei, subordonată Patriarhiei Române va fi reactivată, dar autoritățile din Republica Moldova au refuzat mult timp recunoașterea oficială a acesteia întrucât susțineau și recunoșteau doar legitimitatea Mitropoliei Moldovei (care a fost înființată tot în 1992, prin ridicarea arhiepiscopului de Chișinău la rangul de mitropolit), subordonate Patriarhiei Moscovei. După ce, în 2000, a fost reclamată încălcarea dreptului la libertate religioasă de către autoritățile din Republica Moldova, în 2001 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că prin nerecunoașterea Mitropoliei Basarabiei autoritățile din Republica Moldova încalcă Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹. Abia după pronunțarea Curții, autoritățile din Republica Moldova au recunoscut Mitropolia Basarabiei în 2002; problema nu a fost soluționată însă, întrucât persistă încă problema „capitalului material” al Mitropoliei Basarabiei.

În ceea ce privește dimensiunea teologică a acestui conflict – ea lipsește. Dincolo de abuzurile pe care le-a suportat Mitropolia Basarabiei din partea guvernului Republicii Moldova, temeiul refuzului repetat de către instituțiile de drept din Republica Moldova de a recunoaște Mitropolia din Basarabia a fost greu demontat, întrucât credincioșilor care aparțineau Mitropoliei Basarabiei nu li s-a încălcat dreptul la a-și practica religia: aceștia au avut alternativa de a practica religia în cadrul Mitropoliei Moldovei.

Problema „teritoriului canonic”

Apropierea până la unificare a puterii de biserică – deziderat asociat modelului bizantin – a continuat de-a lungul timpului, cunoscând – în funcție de evoluția politică a Rusiei – variate formule de coabitare a statului cu biserica – furnizor de legitimitate. Autoritatea bisericii a sporit în timp, odată cu o relativă independență pe care o cunoaște, iar în 1448, Biserica Ortodoxă Rusă se declară autocefală, iese de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, și în 1589 este ridicată la rangul de Patriarhie. Datorită contextului politic (inclusiv din cauza cuceririi Constantinopolului de către turci), Rusia începe să aspire la o poziție cât mai

¹ Hotărârea CEDO, Cauza Mitropolia Basarabiei și alții c. Moldovei, Strasbourg, 13.12.2001, http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/MITROPOLIA%20BASARABIEI%20SI%20ALTII%20%28ro%29.pdf, accesat 02.05. 2015.

puternică, importantă în plan internațional, fiind vehiculată formula unei succesiuni: Rusia este văzută astfel ca „a treia Romă”, titlu a cărui legitimitate a fost frecvent contestată, dar pe care puterea l-a folosit frecvent pentru a fundamenta ideologia imperialiste.

Periodic, în diverse contexte, acest titlu este actualizat, iar veleitățile imperialiste ale Rusiei – „continuatoare a Imperiului Bizantin” se fac mai puternic resimțite în multe regiuni/teritorii din Estul Europei.

Pentru Basarabia, inclusiv după destrămarea Uniunii Sovietice, Rusia lansează formule ce trădează aspirațiile imperialiste, desemnând prin „teritoriu canonic rus” spații care s-au aflat, în anumite contexte istorice (în perioada sovietică – de exemplu) sub influență rusească. Astfel, Biserica Ortodoxă Rusă (care se definește chiar prin statut ca fiind „multinațională”) revendică apartenența la „teritoriul canonic rus” a bisericii ortodoxe din Basarabia, unde coabitează cele două mitropolii. Expresiile „teritoriu canonic rus” sau „teritoriu canonic al Patriarhiei Moscovei” sunt folosite inclusiv în contexte oficiale, în medii academice. În prezentarea primului număr al Enciclopediei pravoslavnice – *Pravoslavnaia Entziclopedia* – Patriarhul Alexei al II-lea invocă aceste formule, explicând rolul instituției bisericii în evoluția istorică a Rusiei: „Peste tot în lume, inclusiv pe *teritoriul canonic al Patriarhiei Moscovei*, este în creștere procesul de secularizare în viața societății. (...) Biserica este un depozit unic al memoriei istorice și culturale. (...) Amintirea despre marii oameni ai Rusiei este păstrată prin slujba bisericească, icoane, sfintele moaște, cărțile bisericești. Toate acestea au o mare importanță pentru păstrarea memoriei istorice a poporului, și deci și pentru consolidarea societății. Biserica ortodoxă (...) va contribui la consolidarea societății și la depășirea contradicțiilor”².

Imposibilitatea suprapunerii granițelor naționale peste cele ale teritoriilor aflate sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei solicită reiterarea discursului legitimator. Întrucât Patriarhia Moscovei are în subordonare canonică și biserici ale altor popoare, iar titlul oficial al Bisericii ortodoxe ruse conține conotația etnică, în discursul prezentat cu ocazia deschiderii celei de-a treia *Adunări a Lumii Ruse*³ patriarhul Kiril formulează argumente și susține legitimitatea acestei formule. Vorbind despre popoarele care „au preluat tradiția spirituală și culturală rusă ca bază a identității naționale sau cel puțin ca parte importantă a acesteia”⁴, patriarhul spune că acesta este motivul pentru care consideră că și Moldova „face parte din lumea rusă.”⁵ În același context Patriarhul a declarat că Biserica Ortodoxă rusă este „cea mai multi-națională comunitate ortodoxă din lume”, și a reiterat dezideratul (interpretabil) de a extinde caracterul său multinațional. „Biserica se numește Rusă nu datorită criteriului etnic. Această denumire arată că Biserica Ortodoxă Rusă îndeplinește o misiune de păstorie printre popoarele ce au preluat tradiția spirituală și culturală rusă ca bază pentru identitatea lor națională, ori, cel puțin, ca pe o parte esențială a acesteia. Iată de ce în acest sens noi considerăm că și Moldova face parte din această Lume Rusă. În același timp Biserica Rusă este comunitatea ortodoxă cea mai plurinațională din lume și tinde să își dezvolte caracterul său multinațional”⁶.

Discursul legitimator conține apelul la memoria istorică comună, la puterea tradiției ruse, iar una dintre formulele ce trădează vocația imperialistă a structurilor ecleziale ruse este cea prin care se sugerează includerea Moldovei, alături de

2 Patriarhul Alexei al II-lea, „Cuvânt-înainte”, în *Enciclopedia Pravoslavnică/ Pravoslavnaia Entziclopedia I* (Moscova: Tzerkovni-naucinii tzentr „Pravoslavnaia Entziclopedia”, 2000), 7.

3 Discursul Patriarhului Kiril prezentat cu ocazia deschiderii celei de-a treia *Adunări a Lumii Ruse/III Asambleia Russkogo mira*, <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>, accesat 03.03.2015.

4 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asambleia Russkogo mira*.

5 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asambleia Russkogo mira*.

6 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asambleia Russkogo mira*.

Ukraina și Bielorusia în ceea ce partriarhul Kiril numește „teritoriu istoric rus”⁷: „(...) În final, cea de-a treia temelie a Lumii ruse este memoria istorică comună și viziunile comune asupra dezvoltării societății. (...) Popoarele noastre au conștiința puternică a continuității tradiției de stat și sociale, începând din timpurile Rusiei Kievenne și până la actualele state Rusia, Ucraina, Bielorusia, Moldova, dar și la alte țări aflate pe teritoriul istoric al Rusiei”⁸.

Patriarhia Română și Patriarhia Moscovei – diferend canonic

Pozițiile adoptate de cele două patriarhii în ceea ce privește structura Bisericii ortodoxe din Moldova reflectă politicile asumate și la nivelul celor două state. Înființarea și reactivarea celor două mitropolii au fost precedate de tensiuni între cele două patriarhii. Teoctist, Patriarhul României, i-a trimis o scrisoare lui Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei, la 2 aprilie 1992, în care îi solicita să discute și să rezolve problema legată de Biserica din Moldova. De asemenea, Patriarhia Română a emis un comunicat, în care era expus explicit faptul că „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei”, precum și nevoia refacerii „unității administrative bisericesti dintre frații români ortodocși de o parte și de alta a Prutului”. Abia în octombrie 1992, Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei, i-a trimis răspunsul la scrisoarea adresată de Teoctist, Patriarhul României, în care erau invocate argumente pentru dreptul de jurisdicție a Patriarhiei Moscovei asupra Bisericii Ortodoxe din Basarabia. În ceea ce privește reactivarea mitropoliei Basarabiei, Patriarhia Moscovei a contestat legitimitatea acesteia, catalogând acest act ca imixtiune în treburile interne ale bisericii din Basarabia, aflată sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei și invocând încălcarea de către Patriarhia Română a unor canoane bisericesti, și potențiale riscuri pentru relațiile dintre cele două patriarhii și națiuni.

Adaptându-se noilor realități politice, în octombrie 1992, Sfântului Sinod al Patriarhiei Ruse a emis un decret prin care Biserica Ortodoxă din Moldova primește un nou statut: este declarată independentă față de Patriarhia Moscovei în ceea ce privește activitatea administrativă, economică și instructivă, rămânând însă subordonată canonic acestei Patriarhii. Tomosul patriarhului Alexei al II-lea în care era întărit statutul autonomiei Bisericii din Moldova a fost emis în decembrie 1994. Relativa independență a Mitropoliei Moldovei față de Patriarhia Moscovei este anunțată și în statut: „Biserica Ortodoxă din Moldova, fiind subordonată canonic Patriarhiei Moscovei, este independentă în problemele bisericesti-administrative, economice, educative, civile. În activitatea sa ea se călăuzește de normele și tradițiile bisericesti locale, de prezentul Statut, precum și de învățăturile și canoanele Bisericii Ortodoxe Mondiale.”⁹

Ulterior au avut loc mai multe întrevederi între reprezentanții celor două patriarhii pentru a discuta problema jurisdicției Mitropoliei Basarabiei, respectiv pentru soluționarea diferendului canonic.

La nivel local elita clericală nu exclude o unificare a bisericii. În articolul interviu din 29.08.2013, *O convorbire cu Mitropolitul Vladimir al Moldovei în ajunul vizitei Patriarhului Kiril*, de la Radio Europa Liberă, referindu-se la o posibilă unificare a bisericii ortodoxe din Basarabia, respectiv la unirea celor două mitropolii – Mitropolia Basarabie și Mitropolia Moldovei –, Mitropolitul Vladimir declara: „Eu

7 Discursul Patriarhului Kiril, III *Asambleia Russkogo mira*.

8 Discursul Patriarhului Kiril, III *Asambleia Russkogo mira*.

9 Statutul Bisericii Ortodoxe din Moldova (Mitropoliei Moldovei), Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 17 noiembrie 1993, nr. 719, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=304219>, accesat 05.04.2015.

cred că, pe viitor, este posibil să se unească, dar aici trebuie să fie unele cedări. Ca să fie aceste cedări, este necesar să fie implicați și patriarhii. În cazul de față, Patriarhul Daniel și Patriarhul Kiril, ca dâșii, la rangul cel mai înalt, fiind susținuți de Sinodul Ortodoxe Ruse, Patriarhul Daniel – de Sinodul Bisericii Române, atunci dâșii pot să revină la un numitor comun.”¹⁰ La nivelul structurilor ecleziale din Moldova este asumat faptul că existența celor două mitropolii, dar și posibila unificare a acestora depinde doar de politic.¹¹

Despre globalizare și identitate la Est

Patriarhia rusă nu a dezavuat apropierea de politic: în cadrul unei întâlniri care a avut loc în august 2010 dintre Patriarhul Moscovei cu reprezentanții Mitropoliei Moldovei, acesta și-a exprimat deschis dorința ca „orientarea politică a Moldovei să contribuie la păstrarea Unității Sfintei Rusii”¹². Și în discursul prezentat cu ocazia deschiderii celei de-a treia *Adunări a Lumii Ruse*¹³ patriarhul Kiril invoca riscurile la care expune fenomenul globalizării, provocările la adresa conceptului de identitate cultural-națională. Iar Lumea Rusă, spune Patriarhul – confirmând astfel dimensiunea politică a discursului ecleziastic și reiterând preocuparea pentru raportul de putere, pentru poziția geopolitică – își poate asigura „rolul de jucător important pe arena mondială”¹⁴. „Astăzi globalizarea, într-adevăr, cum se obișnuiește să se spună acum, prezintă provocări, mai ales pentru conceptele de identitate național-culturală. (...) Poate oare Lumea Rusa să își asigure un rol de jucător important pe arena mondială, astăzi dar și în viitor? Sunt sigur că poate. Predecesorii noștri sunt cei de la care putem lua exemplu”¹⁵.

Argumentând rolul societății civile și al elitelor statelor independente de pe „teritoriul istoric rus”, Patriarhul a vorbit despre „etica relațiilor dintre elite”¹⁶; el a solicitat eliminarea raporturilor de putere, eliminarea oricărui paternalism și a

10 „O convorbire cu Mitropolitul Vladimir al Moldovei în ajunul vizitei Patriarhului Kiril”, articol-interviu semnat de Valentina Ursu, *Radio Europa Liberă*, 29.08.2013, <http://www.europalibera.org/content/article/25089576.html>, accesat 09.03.2015.

11 Conform datelor statistice prezentate în cadrul *Raportului Internațional privind Libertatea Religiei* din 2013, 97% din totalul populației Republicii Moldova își susține apartenența la biserica ortodoxă. În ceea ce privește „împărțirea” ortodocșilor în funcție de apartenența la una din cele două Mitropolii – Biserica Ortodoxă din Moldova, subordonată Bisericii Ortodoxe Ruse sau Biserica Ortodoxă din Basarabia, subordonată Bisericii Ortodoxe Române –, conform acestui sondaj, majoritatea, mai exact 87% dintre ortodocși, își declară apartenența la Biserica Ortodoxă din Moldova, în timp ce 13% își susțin apartenența la Biserica Ortodoxă din Basarabia. Celelalte grupuri confesionale, care au înregistrat între 15.000 și 30.000 de adepți fiecare, sunt, conform aceluiași raport: romano-catolicii, penticostalii, adventiștii de ziua a șaptea, martorii lui Jehova, bapțiștii, evreii și creștinii evanghelici. Există, de asemenea, și alte grupuri confesionale: musulmanii, evreii, molokanii (un grup rusesc), evreii mesianici, luteranii, membrii Bisericii Unificării etc.

Situația este un pic distinctă în Transnistria, dar și aici, cea mai mare organizație religioasă este Biserica Ortodoxă din Moldova – 80% din populația acestei regiuni autonome își susține apartenența la această biserică. (United States Department of State, *Report on International Religious Freedom – Moldova*, 2013, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013/eur/222245.htm>, accesat 15.12.2014.

12 Discurs al Patriarhului Kiril prezentat în contextul întâlnirii cu reprezentanții Mitropoliei Moldovei din 21 august 2010, la mănăstirea Solovetsky, <http://www.patriarchia.ru/db/text/1254808.html>, accesat 05.03.2015.

13 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asamblieia Russskogo mira*.

14 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asamblieia Russskogo mira*.

15 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asamblieia Russskogo mira*.

16 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asamblieia Russskogo mira*.

oricăror tentative de a juca rolul, „fratelui mai mare”: „Nu mai puțin importantă este poziția elitelor din noile state independente, create în spațiul Rusiei istorice. Anume elitele sunt cele care exercită o influență semnificativă asupra societății și o orientează într-o direcție sau alta. De aceea este important să se stabilească un sistem de relații strânse între elitele Lumii Ruse. În legătură cu aceasta un rol cheie îi revine eticii în relațiile dintre elite. Este necesar să se ajungă la o astfel de tonalitate în relații, care ar permite manifestarea respectului reciproc, și s-ar exclude orice paternalism, orice încercare de a-și asuma rolul de «frate mai mare»(...).”¹⁷

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei și recunoașterea „Mitropoliei ruse”. Argumentele și contraargumente

În noiembrie 2007 Patriarhia Română a publicat pe site-ul patriarhiei un document – *Reactivarea episcopilor Mitropoliei Basarabiei – un act juridic și o reparație morală*, în care este comunicat faptul că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa de lucru din 22 octombrie 2007, ia act, „cu binecuvântare, de hotărârea Mitropoliei Autonome a Basarabiei referitoare la reactivarea eparhiilor sale sufragane (Arhiepiscopia Chișinăului, Episcopia de Bălți, Episcopia Basarabiei de Sud și Episcopia Ortodoxă a Dubăsarilor și a toată Transnistria)”. În contextul argumentării legitimității reactivării acestor episcopii, respectiv a apartenenței acestora la Mitropolia Basarabiei, este explicată și atitudinea față de coexistența a două mitropolii: specificând faptul că Patriarhia Română nu neagă „dreptul la existență a Mitropoliei ruse a Chișinăului «și a întregii Moldove» ca eparhie a Bisericii Ortodoxe Ruse, pentru că Patriarhia Română respectă dorința credincioșilor ortodocși de a aparține în mod liber fie de Patriarhia Română, fie de Patriarhia Moscovei.”¹⁸ Poziția expusă în acest document este de asemenea explicată prin noul context istoric, statutul de stat independent al Republicii Moldova: „Coexistența celor două Mitropolii ortodoxe în Republica Moldova se explică astăzi prin faptul că acest teritoriu nu mai este parte componentă nici a statului român, nici a statului rus, ci este un stat nou, independent”.¹⁹

Conform Statutului (pentru organizarea și funcționarea Mitropoliei Basarabiei) înregistrat în iulie 2002, Mitropolia Basarabiei este o „o Biserică Creștina Ortodoxă autonomă locală din cadrul Patriarhiei Române”, „este succesoare spirituală, canonică, istorică a Mitropoliei Basarabiei, care a funcționat până în anul 1944 inclusiv”, și care „activează pe teritoriul Republicii Moldova”. Tot în statut este specificat „rangul de Exarhat al Plaiurilor” al acestei Mitropolii. Astfel, pe lângă comunitățile locale, la Mitropolia Basarabiei „pot adera, în egală măsură, sub raport canonic, și comunități din diaspora”. Reactivarea eparhiilor a stârnit însă diferite reacții.

În ceea ce privește comunicatul emis de Departamentul pentru Relații Externe al Patriarhiei Moscovei privind argumentele reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române ce justifică decizia de a stabili eparhii ale Mitropoliei Basarabiei²⁰, acesta

17 Discursul Patriarhului Kiril, *III Asambliea Russkogo mira*.

18 Patriarhia Română, *Reactivarea episcopilor Mitropoliei Basarabiei – un act juridic și o reparație morală*. Textul nu mai poate fi găsit pe site-ul patriarhiei, dar este disponibil la <http://suceava-press.blogspot.co.at/2007/12/reactivarea-episcopilor-mitropoliei.html>, accesat 05.04.2015, s.n.-I.D.

19 Patriarhia Română, *Reactivarea episcopilor*.

20 Comunicatul emis la 25 martie 2008 de Departamentul pentru Relații Externe al Patriarhiei Moscovei privind argumentele reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române ce justifică decizia de a stabili eparhii ale Mitropoliei Basarabiei, <http://www.patriarhia.ru/db/text/385640.html>, accesat 10.05.2015.

conține o serie de contraargumente: unele de ordin teologic, altele – politic. De exemplu, la argumentul formulat de Biserica Ortodoxă română care invocă Canonul 34 Apostolic conform căruia Biserica trebuie să aibă episcop (conducător) din poporul său, reprezentanții patriarhiei Moscovei vin cu un alt citat din cărțile sfinte: în Hristos „nu e nici elin, nici iudeu (Col. 3.11), iar principiul formării Bisericilor după criteriul etnic nu a fost acceptat de întreaga ortodoxie: „Este cunoscut de toți că principiul de formare a Bisericilor după criteriul etnic nu a fost niciodată aprobat de *Întregimea Ortodoxiei*, pentru ca nu corespunde spiritului creștinismului însuși. Doar întru Hristos „nu e nici elin, nici iudeu”(Col.3.11)²¹.

Acestui argument îi urmează imediat unul pur politic, păstrând confuzia și distincția incorectă român/moldovean: La formula că majoritatea ortodocșilor sunt români, respectiv ar trebui să se afle sub jurisdicția Patriarhiei Române, reprezentanții Patriarhiei Moscovei invocă rezultatele referendumului care a avut loc în 2004 în Republica Moldova, conform căruia doar 2,2% din populația acestui stat se declară români: „Ortodocși sunt însă și moldovenii, rușii, ucrainenii, găgăuzii și bulgarii, care împreună alcătuiesc peste 96% din populație”²². Alte argumentele, care țin de interpretarea realităților istorice, sunt însoțite de citate, insuficient contextualizate, despre lipsa conștiinței naționale în Basarabia, cum ar fi declarația lui Onisifor Ghibu (intelectual român), care constata în 1926 că în Basarabia „ideea națională – panromânească” „era inexistentă în toate straturile populației: țărănime, preoțime, boierime...”. În presa culturală contemporană însă, elitele din Basarabia sancționează, denunță valențele imperialiste ale Bisericii Ortodoxe Ruse, apropierea puternică de politic: „Că biserica rusă este în esența ei expansionistă o dovedește chiar titulatura care și-a asumat-o filiala ei din această zonă pruto-nisteană, «botezându-se», nici mai mult, nici mai puțin, «Mitropolie a Chișinăului și a întregii Moldove»”²³. Instrumentalizarea bisericii, subordonarea acesteia de către putere, de către stat este taxată deopotrivă: Biserica Ortodoxă din Rusia „se dovedește a fi un simplu instrument al statului rus în politica sa neoimperială, la acest început de nou secol care are pretenția de a fi unul religios sau de a nu fi deloc (nici o aluzie la actuala confruntare «dintre religii»!).”²⁴

Situația Mitropoliilor din Basarabia este distinctă datorită particularităților pe care le comportă: conflictul dintre acestea nu este nici interconfesional, nici interetnic. Diferențele specifice nu ating dimensiunea teologică (nu ating probleme de dogmă). Schisma sau despărțirea se manifestă și se păstrează la nivel instituțional – există două mitropolii distincte, ierarhii distincte – respectiv la nivelul formal – calendarul pe care îl respectă. Dimensiunea politică a acestui orizont conflictual este determinantă, dar nu influențează la fel de puternic coabitarea clerului asociat celor două structuri ierarhice ecleziale distincte.

Notă: Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și post-doctorală – READ” cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/159/1.5/IS/137926.

21 Comunicatul Departamentul pentru Relații Externe al Patriarhiei Moscovei.

22 Comunicatul Departamentul pentru Relații Externe al Patriarhiei Moscovei.

23 Nicolae Rusu, „Biserica politică sau politica bisericii”, *Contrafort*, 83-85 (2001).

24 Nicolae Rusu, „Biserica politică”.

BIBLIOGRAFIE

Besier, Gerhard, „Boundaries between Ourselves and Others: The Role of Prejudice and Stereotypes in general with specific reference to Border Region”, in Stolosa, K. and Besier, G. (eds) *European Border Regions in Comparison. Overcoming Nationalistic Aspects or Re-Nationalization?*, Routledge Taylor and Francis Group, New York/London, 2014.

Cemărtan, Romeo, *Cazul Mitropoliei Basarabiei: interferențe politice și religioase*, Chișinău, Editura Alfa și Omega, 2004.

Dungăciu, Dan, *Moldova ante portas*, București, Editura Tritonic, 2005.

Frunză, Sandu, „Pluralism și multiculturalism”, în *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Nr. 9, (Winter 2004).

Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster, 1996.

King, Charles, *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*, Chișinău, Editura ARC, 2002.

Kymlicka, Will, „Teorie politica occidentală și relații etnice în Europa de Est”, în *Polis. Revista de Științe Politice*, vol. 7, nr. 2/2000, București, pp. 5-72.

Florin Lobonț, „Romanian orthodoxy, between ideology of exclusion and sécularisation amiable”, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 8, 24 (Winter 2009), pp. 46-69.

Marga, Andrei, *Religia în era globalizării*, Editura Academiei Române, București, 2014.

Neumann, Victor, *Neam, popor sau națiune? Despre identitățile politice europene*, Editura Curtea Veche, București, 2003.

Patriarhia Română, *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Știința, Chișinău, 1993.

Levente Salat, „Statul-națiune și provocările diversității”, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, nr. 10, 2005.

Suttner, Ernst Christoph, *Staaten und Kirchen in der Völkerwelt des östlichen Europas. Entwicklungen der Neuzeit*, Studia Oecumenica Friburgensia, Herausgegeben vom Institut für Ökumenische Studien, Academic Press Fribourg, 2007.

Taylor, Charles, *Die Formen des Religiösen in der Gegenwart*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2002.

Taylor, Charles, „Politica Recunoașterii”, *Revista Secolul 20. Europele din Europa*, 10-12/1999, 1-3/2000, pp. 491-518.

Thual, François, *Le douaire de Byzance. Territoires et identités de l'orthodoxie*, Ellipses, Paris, 1998.

United States Department of State, *Report on International Religious Freedom – Moldova, 2013*, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013/eur/222245.htm>, accesat 15.01.2015.

Weeks, Theodor R., „Managing empire: tsarist nationalities policy”, in Dominic Lieven (ed.), *The Cambridge History of Russia. Volume 2: Imperial Russia, 1689-1917*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p. 27.